

riešiť kľúčové problémy nášho spoločenského vývinu, v zanedbávaní metódy dialektického a historického materializmu, principiálnych triednych a straníckych pozícií. (s. 153) Sám načrtáva niektoré hlavné úlohy, v riešení ktorých vidí cestu z krízy, k aktivizácii nášho marxisticko-leninského teoretického frontu.

Záverom možno azda povedať, že nová publikácia akad. Siráckeho je

KRITICKÁ ANALÝZA „FILOZOFIE PRAXE“

M. A. Heveš, iz istorii kritiki filosofskikh dogm II' internatsionala. Nauka, Moskva 1977, 207 s.

Príliehavým mottom k recenzovanej knihe by azda mohli byť tieto autorkine slová: „Jednou zo zvláštností filozofického myslenia je, že sa spája užšie so svojimi dejinami než ktorákoľvek iná forma poznania. Preto súčasné myslenie na každom kroku čerpá z filozofických schém vzdialenej aj nedávnej minulosti to, čo je v súlade s jeho dnešnými cieľmi a stanoviskami.“ (s. 174) Pravdivosť tohto konštatovania plne potvrdzuje aj monografia *Z dejín kritiky filozofických dogiem II. internacionály*, ktorá má nielen historický, ale aj výostne aktuálny význam. Predovšetkým preto, že autorka na rozsiahlom konkrétnom materiáli demonštruje pramene súčasných filozofických diskusií v komunistickom hnutí, ktoré siahajú do dvadsiatych rokov, do obdobia formovania západoeurópskych komunistických strán.

M. A. Hevešiová si vytýčila za úlohu nielen meritorne preskúmať jednu zo zaujímavých a zatiaľ málo spracovaných kapitol z dejín kritiky filozofických dogiem II. internacionály predstaviteľmi tzv. filozofie praxe, no súčasne ukázať, ako a prečo viaceré myšlienky vyslovené v priebehu filo-

zofického myslenia reflexie odrážajúcej mnohotvárnosť, zložitnosť, ale i optimistickú perspektívu budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti. Je príkladom angažovaného marxistického myslenia, pevnej viery vo víťazstvo ideí socializmu a komunizmu. Je skutočne dokumentom doby a jej myslenia.

Ján Bodnár

ne javy sú cudzie podstatne a ideám tradície a predsavky. Tieto negatívne javy sú cudzie podstatne a ideám

zofických diskusií v dvadsiatych rokoch vnútri vznikajúcich komunistických strán sa znovu rozšírili v dnešnej dobe. V tomto smere je podnetné aj jej úsilie odhaliť, čo spája kritikov marxistickej filozofie z dvadsiatych rokov s novšími pokusmi o tzv. „autentický“ výklad marxizmu.

Ťažiskom monografie je nepochybne druhá kapitola, ktorá má názov *Filozofia „praxe“ ako reakcia na deformáciu marxizmu v II. internacionále*. Predchádza jej presvedčivá kritická analýza filozofických dogiem II. internacionály, ktorá je tak historicky, ako aj logicky východiskom pre správne pochopenie a marxistické zhodnotenie prác prvých predstaviteľov „filozofie praxe“. Filozofické koncepcie teoretikov II. internacionály, ktorí vtedy v západnej Európe reprezentovali marxizmus, sa rozoberajú v širšom kontexte západoeurópskeho filozofického myslenia zo začiatku storočia. A keďže v dvadsiatych rokoch filozofické diskusie v komunistickom hnutí prebiehali v boji s rôznymi smermi buržoáznej filozofie, najmä s ich interpretáciami marxizmu, autorka venuje pozornosť charakteristike podstatných črt jednotlivých smerov (po-

zitivizmu, novokantovstva, „filozofie života“, existencializmu, novoheglovstva).

Dôsledne uplatňovaný historický prístup k skúmanej problematike sa prejavil tak v celkovej štruktúre práce, vo voľbe nosných problémov, ako aj (predovšetkým) v principiálnom marxistickom stanovisku k jednotlivým problémom, v cieľavedomom úsilí zachytiť ideovo-teoretickú atmosféru doby, v ktorej neobyčajne vzrástol záujem o marxizmus a socializmus a ktorá formovala aj názory západoeurópskej buržoáznej inteligencie, usilujúcej sa o osvojenie si marxizmu. V súlade s historickým prístupom pri hodnotení chýb vedúcich činiteľov a teoretikov II. internacionály autorka zdôrazňuje predovšetkým to, že boli „podmienené sociálno-triednymi príčinami, osobitosťami robotníckeho hnutia tohto obdobia, ktoré sa prejavili aj vo vývine marxistickej teórie“. (s. 25) Preto sa celkom oprávnene domnieva, že chyby týchto teoretikov nemožno vysvetliť iba tým, že „čosi nie celkom chápali, čosi podceňovali, čomusi nepripisovali náležitý význam“ (s. 25), ale že treba hľadať hlbšie príčiny ideovej evolúcie vedúcich teoretikov II. internacionály, ktorej vyústením bol najskôr teoretický a potom aj politický krach II. internacionály. Práve v skúmanom období vzniká v komunistickom hnutí aj tzv. „detská nemoc ľavičiarstva“, ktorej podstatu, ako je známe, najvýstižnejšie odhalil V. I. Lenin. Autorka vo svojej práci osobitne poukazuje na objektívne a subjektívne príčiny, ktoré napomáhali rast ľavičiarских nálad v západnej Európe. (s. 56—58)

Typickou reakciou na teoretikmi II. internacionály z vulgarizovaný a zdeformovaný marxizmus sa stala práca G. Lukácsa *Dejiny a triedne vedomie* a kniha K. Korsch *Marxizmus a filozofia*. Obidve vyšli takmer súčasne

roku 1923 a boli pokusom o obnovenie autentického Marxovho učenia, jeho revolučného obsahu a metódy, o jeho očistenie od sociálreformistických deformácií a spojenie s aktuálnymi problémami revolučného boja. Bola to však mesianisticko-utopistická interpretácia Októbrovej revolúcie v súdobom robotníckom hnutí, ktorá okrem iného pramenila z viery predstaviteľov „filozofie praxe“ v rýchle víťazstvo svetovej socialistickej revolúcie a v jej mesianistické poslanie.

Autorka vykresľuje atmosféru revolučných udalostí v rokoch 1918—1923, v ktorej sa mohla zrodiť táto ľavičiar-ska reakcia na deformáciu marxizmu v II. internacionále. Kladie dôraz aj na to, že „filozofia praxe“, ktorá vznikla ako „protiváha filozofickej orientácie II. internacionály, neznamenala sama osebe obnovenie skutočnej podstaty marxistickej filozofie“ (s. 204), ale iba „abstraktno-idealistickú interpretáciu Marxovej filozofie“. (s. 107) Pre „filozofiu praxe“ bolo charakteristické predovšetkým to, že poukazovala na prvoradú úlohu praxe vo filozofii marxizmu, zdôrazňovala aktívnu, činnú povahu ľudskej podstaty, chápala však prax mimo skutočnosti, nezávisle od pravdivého odrazu skutočnosti. (s. 151, 107) Používala síce marxistický konceptuálny aparát, a však obsah základných pojmov bol celkom iný než u Marxa.

Stredobodom autorkinej kritiky vzhľadom na skúmanú problematiku sú rané Lukácsove práce, najmä jeho *Dejiny a triedne vedomie*, ktorých hlboká filozofická analýza patrí k najpodnetnejším v Hevešiovej publikácii a azda k najprenikavejším v súčasnej marxistickej literatúre. Autorka sleduje zložitú a protirečivú cestu buržoázneho intelektuála, ktorý sa postavil na stranu revolúcie, jeho „cestu k Marxovi“, ako toto svoje obdobie

nazýval sám Lukács. Analyzuje Lukácsove názory na najzávažnejšie filozofické otázky (chápanie historického procesu a subjektu dejín, interpretácia dialektiky, chápanie činnosti, praxe, výklad marxizmu ako metódy a mnohé ďalšie), ako aj jeho politické postoje, jeho pokus o pochopenie teoretických a organizačných problémov revolučného hnutia. Pozitívum vidí už vo výklade marxizmu ako filozofie, v nastolení jedného z najpálčivejších problémov filozofie tej doby — vzťahu marxizmu a filozofie, praxe proletárskej revolúcie a filozofie, čo malo obrovský význam pre marxistov západoeurópskych krajín.

Lenže, ako zdôrazňuje autorka, tieto mimoriadne závažné problémy Lukács riešil „z vlastných, ešte nemarxistických pozícií“. (s. 137) Svoj kritický rozbor rezumuje takto: „V *Dejínach a triednom boji* sa svojrázne spájali Lukácsove ešte zďaleka nie prekonané idealistické predstavy, načerpané z buržoáznej filozofie tej doby, s mesianistickým utopistickým chápaním historickej úlohy proletariátu a jeho strany.“ (s. 137)

Korschovu knihu *Marxizmus a filozofia* hodnotí M. A. Hevešiová ako „svojrázne spojenie proheglovských filozofických postojov s ľavičiarsko-anarchistickými politickými názormi, ktoré boli také charakteristické pre istú časť činiteľov komunistického hnutia v dvadsiatych rokoch“. (s. 149) Do popredia stavaný problém praxe nadobúdala u Korschua „voluntaristickú interpretáciu, lebo vo svojej koncepcii socializmu vychádzal zo syndikalizmu, ktorého vplyvu podliehal“. (s. 139) Korschova subjektivisticko-aktivistická orientácia, ako to dokladá autorka, mala svoje korene práve v anarchisticko-syndikalistických vplyvoch.

Konfrontujúc spomenuté knihy Lukácsa a Korschua, autorka rozoberá tie

podstatné momenty, ktoré boli charakteristické pre obidve práce. Ich spoločným základom bolo neprijatie pozitivistickej a novokantovskej deformácie marxizmu poprednými predstaviteľmi II. internacionály. Súčasne však — čo je veľmi dôležité tak pre ďalší ideový a politický vývin prvéh predstaviteľov „filozofie praxe“, ako aj pre osud ich kníh — poukazuje na viaceré zásadné rozdiely v ich koncepciách a stanoviskách, ktoré sa týkali predovšetkým odlišných politických názorov a východísk. Svojou dôkladnou analýzou odhaľuje silné aj slabé stránky tejto kritiky koncepcií II. internacionály.

V poslednej kapitole, nazvanej *Leninizmus a kritika „filozofie praxe“*, autorka sústredila pozornosť na dva problémové okruhy. Predovšetkým sa zamerala na obsahovú stránku diskusií, ktoré prebiehali v dvadsiatych rokoch v súvislosti s vymedzením podstaty leninizmu a kritikou II. internacionály. Poukázala na hlavné problémy nastoľované v priebehu týchto diskusií: otázku vzťahu svetového revolučného procesu a rozvoja socializmu v ZSSR, otázku možnosti výstavby socializmu v jednej krajine a tempa jeho budovania a v súvislosti s tým pre ďalší rozvoj marxistickej filozofie zásadnú otázku podstaty leninizmu a jeho vzťahu k marxizmu.

V súlade s témou knihy v popredí autorkinho záujmu sú početné ohlasy na Korschovu a najmä na Lukácsovu prácu vo vtedajšej literatúre, ktorých hodnotenie záviselo od filozofických koncepcií a politických postojov recenzentov. Kritika v komunistickej tlači, ako to dokladá autorka, bola namierená proti heglovským vplyvom v interpretácii marxizmu, proti pokusom stavať Engelsa proti Marxovi, redukovať chápanie marxizmu na metódu a proti odmietaniu teórie odrazu.

Druhý okruh problémov sa bezpro-

stredne dotýka dneška, najmä posledných dvoch desaťročí, keď na Západe dochádza k novej vlne zvýšeného záujmu o spomínanú Lukáčsovu prácu. Autorka sa pokúsila odhaliť príčiny, ktoré vyvolali početné reedície tejto knihy a podmienili jej značný vplyv na súčasnú buržoázu a revizionistickú literatúru. Hoci ako celok táto časť práce vyznieva trochu tézovite, autorke sa podarilo vystihnúť podstatu záujmu o mladého Lukácsa zo strany existencionalistov, predstaviteľov Frankfurtskej školy, hnutia „novej ľavice“ a súčasných revizionistov, ktorých spája úsilie hľadať v dejinách marxizmu argumenty na podporu svojich vlastných stanovísk.

Proti pokusom revizionistov „pomocou raných Lukáčsových prác prehodnotiť základné princípy marxistickej filozofie a vydávať toto svoje úsilie za obnovenie »autentického« marxizmu“ (s. 187) autorka okrem iného uvádza aj kritický postoj samého Lukácsa k svojim raným prácam, rozhodné odmietanie všetkých pokusov ich využitia na útoky proti marxizmu.

Preto v nijakom prípade nestotožňuje úsilie prvých predstaviteľov tzv. filozofie praxe obnoviť marxizmus s „návratom k Marxovi“, proklamovaným súčasnými „praxológmi“. Naopak zdôrazňuje, že „ak v dvadsiatych rokoch podobné deformácie marxistickej filozofie boli jedným z prejavov detskej nemoci »ľavičiarstva« v komunizme a odrážali smerovanie ľavicovej radikálnej inteligencie k marxizmu, dnes tieto deformácie slúžia priamo opačným cieľom — vstúpiť do vedomia nás »nový«, v podstate falzifikovaný »marxizmus« a tým ich odviesť od marxizmu“. (s. 205)

Na záver možno konštatovať, že pre súčasnú filozofickú tvorbu je prínos knihy sovietskej autorky nesporný. Zaslúži si pozornosť už svojou témou, ako aj vecným, fundovaným spracovaním problematiky, hlbokou znalosťou rozsiahlych prameňov a v neposlednom rade jej zacielením na aktuálne problémy boja proti revizionistickým deformáciám marxistickej filozofie.

Raisa Kopsová

OPRAVA

Prosíme čitateľov, aby si doplnili letopočet v poznámke na str. 460 (Filozofia 4/1979). Text poznámky má správne znieť: „... Základy logiky, ktorá vyšla v Trnave 1754.“

R.